

KALLION KOTIKAUPUNKIPOLUT SILTASAARI & HAKANIEMI

1) Johdanto

2) Hiirisaari = Siltasaari

3) Pikkusillan takana

Versio 9.4.2018

33 kohdetta • 8 tietolaatikkoa

Julkaisija: Siltasaariseura ry

Yhteistyössä: Kallion Kulttuuriverkosto ry

Toimittanut: Pauli Saloranta

Alkutekstit: Juhani Styrman ja Pauli Saloranta

Lisätiedot: Pentti Hellevaara, Heini Hämäläinen, Juha Ilonen, Johanna Lehtonen, Jarno Peltonen,
Juha Raisio, Antti Salla, Seija Sihvonen, Jukka Siren ja Satu Tegel

Kiitos kaikille tietoja antaneille kaupunkilaisille ja yhteisöille!

Siltasaaren kotikaupunkipolun laatimista on tukenut Uudenmaan Kulttuurirahasto.

KIRJALLISUUTTA

Siltasaari – pääkaupunkimme toinen keskus. Toimittanut Mauri Virtanen 2003, Siltasaariseura

Siltasaari – ennen ja nyt. Toimittanut Mauri Virtanen 1993, Siltasaariseura

Kallion historia. Juha Koskinen 1990, Kallio-seura

Osuusliike rakentaa. Aino Niskanen 1987, Tammi

Vihreät sylvit. Kävelyretkiä Helsingin puistoihin. Elina Nummi 2010, Edita

Kenen kadulla asut? Antti Manninen 2009, Helsingin Sanomat

Puretut talot. 100 tarinaa Helsingistä. Antti Manninen 2008, Helsingin Sanomat

Helsinki sodassa. Aake Pesonen 1985, Kirjayhtymä

Helsinki Espoo Kauniainen Vantaa arkkitehtuuriopas. Arvi Ilonen 2000, Otava

Iloisempi, värikkäämpi, hienostuneempi. Näkökulmia 1960-luvun arkkitehtuuriin.

Suomen Arkkitehtuurimuseo 2017

Herrasväen ja työläisten kaupunki. Helsingin vanhoja kortteleita 2. Kaija Nenonen ja Kirsti Toppari 1984, Helsingin Sanomat

Linnunlaulun tarina. Hannu Hirvikoski 2005, Edico

Missä kuljimme kerran. Kjell Westö 2006, Otava.

JOHDANTO

On kevät 1652. Viertotie laskeutuu nykyisen Torkkelinmäen rinnettä kohti merta. Matkalaisten vaunut lähestyvät Helsinkiä, jonka kenraalikuvernööri Pietari Brahe on siirtänyt Koskelasta Vironniemelle 12 vuotta aiemmin. Enää ei kaupunkiin tarvitse kiertää Töölön kylän kautta, sillä salmeen on viime kesänä rakennettu silta, itse asiassa kaksi. Pikkusilta vie ensin Hiirisaareen, jota aletaan kutsua Siltasaareksi. Siellä viivähdämme hetken ja katselemme ympärillemme.

Kolmessa ja puolessa vuosisadassa maisema on paljon muuttunut, siihen on kasvanut uusia kerroksia ja merkityksiä. Kaupunki kantaa povessaan aarteita, joille kotikaupunkipolku opastaa tarkkaavaisen kulkijan. Reittimme kiertää alkuperäisen Hiirisaaren ympäri, nousee Humppukallioille ja tähystelee tulevaisuuteen Hakaniemenrannassa. Kohteilla esitellään 2 500 asukaan kulmakunnan historiaa ja nykyaikaa, luontoa ja kulttuuria, taidetta ja politiikkaa, rakennusperintöä sekä merkittäviä henkilöhahmoja. Pääosassa on kuitenkin omakohtainen havainnointi. Kotikaupunkipolku soveltuu uusille ja vanhoille asukkaille, koululaisille ja työläisille, sunnuntaikävelylle ja tutkimusretkille. Tervetuloa Siltasaareen!

fi.wikipedia.org/wiki/Pietari_Brahe#Brahe_Suomen_kenraalikuvernöörinä_1637-1640

1. METROASEMA

Hakaniemen metroasema avattiin 1.6.1982 metron ensimmäisellä vuorolla, jonka kyydissä oli mm. tasavalan presidentti Mauno Koivisto. Sen länsipuolelle suunniteltiin Helsingin toisen metrolinjan asemaa, jolloin Hakaniemestä olisi tullut tärkeä vaihtoasema. Laituritason kaarihalli onkin astetta hienompi ja avarampi kuin muilla vanhoilla asemilla. Myös "haamuaseman" tila on louhittu valmiiksi ja sitä on kaavailtu viimeksi Pisa-radan käyttöön. Metroasemaan liittyy pintaliikenteen vaihtoasema, jolla on viiden raitiovaununlinjan ja 76 bussilinjan pysäkit. Lisäksi viereen pysähtyy uusi Kruunuratikka ehkä vuonna 2026.

Maanalainen lippuhalli liiketiloineen ja sisäänkäynteineen on ollut peruskorjauksessa vuodesta 2016, suunnittelija Tuomas Silvennoinen. Uudistus ennakoi koko itämetron asemien päivitystä samalla tasolle länsimetron kanssa. Lippuhallissa oli ennen remonttia Aimo Tukiaisen kubistinen metallireliefi Torielämää Hakaniemessä vuodelta 1961. Hitsaustekniikalla toteutettu teos esittää toria ylhäältä päin teltoineen ja kojuineen. Tukiaisen oli veistänyt vuotta aiemmin Mannerheimin ratsastajapatsaan perinteisempään tyyliin.

www.hamhelsinki.fi/sculpture/torielamaa-hakaniemessa-aimo-tukiainen

fi.wikipedia.org/wiki/Hakaniemen_metroasema

www.hel.fi/hel2/kaumuseo/arkisto/ratikkasivut/index.htm

2. ARENA-TALO

Kolmionmuotoiselle tontille valmistui vuonna 1900 Raitiotie- ja Omnibus Osakeyhtiön sähkövoimalaitos, joka tuotti virtaa Helsingin raitiovanuverkostoon. Kun kaupunki osti yhtiön vuonna 1913, kaupan ehtoihin kuului, että sähkö hankitaan suoraan kaupungin sähkölaitokselta. Niinpä Hakaniemen voimalaitoksen toiminta lopui vuonna 1914. Tontin osti asuintarkoitukseen Oy Arena Ab. Siihen nousi arkkitehti Lars Sonckin piirustusten mukaan kahdessa osassa vuosina 1924–29 kolmiomainen talo, jonka hallitsevina elementteinä ovat pyöreät kulmatornit. Yhdessä pyörötorneista asui Sonck itse.

Arenan talossa toimi vuonna 1924 Helsingin ensimmäinen radioasema. Helsinkiläisten radiopioneerien harmiksi oli kuitenkin Suomen ensimmäinen radiolähetys oli tapahtunut Tampereella vähän aiemmin. Talo muistetaan kuitenkin ennen kaikkea elokuvateatteri Arenasta, Se sai vuonna 1939 nimekseen Tuulensuu, joka kansan suussa vääntyi "Luteensuuksi", myöhemmin tunnettiin myös nimellä Roxy ja jälleen Arena. Kun valkokangas vuonna 1993 pimeni, tilassa aloitti Komediateatteri Arena. Sen jälkeen 2010 teatterin otti haltuun Helsingin kaupunginteatteri ja nimesi Arena-näyttämöksi. Entisen elokuvateatterin saliin mahtuu 500 katsojaa.

Toisen linjan puoleisessa kulmassa toimi pitkään ravintola Viherkulma, johon liittyy kappale suomalaista rockin historiaa: Siellä Tuomari Nurmio kuuli maistissa olleen miehen lausumana lorun "Oi mutsi, mutsi", kirjoitti sanat ylös, teki sävelen ja levytti vuosina 1977 ja 1979. Viherkulman paikalla on nyt ravintola Sävel ja luontevasti Porthaninkadun kulmassa on puolestaan ravintola Rytmi. Hämeentien ja Hakaniemen torikadun kulman vaiheilla toimii kolme äänilevykauppaa: Äx, Hippie Shake Records sekä Black and White.

Arena-talon katolla ikoninen valomainos "Oxygenol" on viime aikoina puhdistettu. Klubi-savukkeita mainostava neonvalo sen sijaan on poistettu.

3. HAKANIEMEN KAUPPAHALLI

Kauppahalli on yksi kaupunginosan symboleista ja monelle kalliolaiselle tärkeä lähikauppa. Myös kauempaa tullaan halliin nauttimaan sen 66 liikkeen asiantuntevasta palvelusta sekä tunnelmasta. Etenkin tuoretuotteiden valikoima on hallissa omaa luokkaansa.

Ennen nykyisen hallin rakentamista toimi vuonna 1896 valmistunut kauppahalli nykyisten Säästöpankinrannan ja Siltasaarenkadun kulmassa, mutta joutui vähitellen kokonaan liikemies Oskari Parkkisen haltuun ja toimistokäyttöön. Niinpä tarve uudelle hallille oli selvä. Se valmistui 1914 arkkitehti Einar Flinckenbergin suunnittelemana, Euroopan suurimmaksi kehuttuna ja 201 myyntiloosilla varustettuna. Rakennus on peruskorjattu 1956 ja 1971 sekä parhailaan 2018 kolmatta kertaa. Arvioitu aikataulu meni uusiksi jo ennen remontin alkamista, kun ilmeni, että kellarin paalutus pitää uusia samalla. Nyt puhutaan hallin avaamisesta joulumyyntiin 2020. Väistötilaksi kaupunki on kauppiaiden toivomuksesta hankkinut suuren tilapäisen paviljongin Hakaniemen torille. Rakennusliike Koivukosken toteuttama väistöhalli on saanut tuoreeltaan kiitosta siltasaarelaisilta.

www.hakaniemenkauppahalli.fi/kauppiaat/
www.yle.fi/uutiset/3-10034034

(Innokkaimmat löysivät heti tiensä vasta-avattuun Hakaniemen lasihalliin)

4. SÖRNÄISTEN RANTATIE 1

Yksi Siltasaaren vanhimpia ja komeimpia jugend-taloja valmistui vuonna 1908 näkyvälle paikalle torin kulmalle. Täällä piileskeli venäläinen vallankumouksellinen Vladimir Iljitš Lenin vuonna 1917 epäonnistuneen heinäkuun vallankaappauksen jälkeen. Talossa oli myös Leninin muistohuone, mutta se purettiin vuonna 1994 ja tavarat siirrettiin Tampereen Lenin-museoon. Muistolaatta on seinässä.

Rakennukseen samoin kuin sen naapuritaloihin osui pommeja 9.7.1941, kun Neuvostoliiton koneet pommittivat kaupunkia vastatoimena Saksan aloittamalle operaatio Barbarossalle. Pommitus kohdistui erityisesti Kallion työväenkortteleihin Sörnäisten rantatieltä Harjuun ulottuvalla kaistalla, jossa kymmeniä rakennuksia tuhoutui tai vaurioitui. Ilmavalvonta ei ollut ajan tasalla ja hälytys annettiin vasta pommituksen jo alettua, joten ihmiset eivät ehtineet pommisuojaan, seurauksena 24 kuoli ja 161 haavoittui.

Helmikuun 1944 suurpommitusten aikaan puolestaan ilmatorjunta oli huippuvireessä ja vihollisen aikomus tuhota koko silloinen kaupunkialue onnistuttiin estämään. Kuitenkin osansa sai myös Siltasaari, jossa mm. Siltasaarenkatu 6 tuhoutui täysin. Pommin aiheuttamassa tulipalossa tuhoutui Porthaninkadun ja Kolmannen linjan kulmatontilla ollut puutalo, jossa kuoli kaksi henkilöä. Lisäksi yksittäisiä pommeja tippui Hakaniementorille, Hakaniemenkadulle, sekä Kaisaniemenlahteen ja Eläintarhanlahteen. Kolhun sai myös työväentalo.

Vuonna 1949 Sörnäisten rantatie 1:ssä aloitti Hakaniemen Metall Oy, jonka toimeksiannot koostuivat pääosin Elannon tuotantolaitosten tarvitsemista koneista ja laitteista. Hakaniemestä yritys muutti aikanaan Vallilaan Lemuntielle. Nykyään Hakaniemen Metall toimii Vantaalla ja on edelleen perustajasuvun omistuksessa.

pekkalahti.wordpress.com/2017/07/19/kaupunkikuva-sapaleiksi-paivassa-eli-pommitukset-kalliossa-9-7-1941-osa-2-hakaniemi-linjat-porthaninkatu/

HIIRISAARI = SILTASAARI

5. HAKANIEMEN TORI

Nimi Hakaniemi juontaa niemestä, joka oli nykyisen torin ja Merihaan välissä. Niemessä oli 1700-luvun lopulla kaupunkilaisten kotieläinten laidunmaa nimeltään Generalshagen, Kenraalinhaka.

Torialue vallattiin mereltä 1880-luvulla Sörnäisten sataman ruoppauksesta saaduilla maamassoilla. Asiasta päätettäessä 1886 kaupunginvaltuusto oletti näin saatavan käyttökelpoista tonttimaata. Torikauppa alkoi vuonna 1897 ja sitä käydään joka arkipäivä. Nyt lähivuosina toria hallitsee kauppahallin remontin väistötilana toimiva paviljonki. Lisäksi torilla järjestetään maalaismarkkinat joka kuukauden ensimmäisenä sunnuntaina.

Hakaniemi tunnetaan myös työväenliikkeen symbolisena sydämenä: täällä on monien keskeisten ammattiliittojen päämajat ja viime vuosikymmeniin saakka tori on täyttynyt vappuaamuisin marssijoista punalippuineen.

Viime sotien aikoihin torilla palveli halkotorina, kun kaupunkia lämmitettiin puilla kivihillen puutteen vuoksi. Polttopuut tuotiin junalla Sörnäisten satamaradan kautta. Raiteet olivat hallin kulmalla vielä vuonna 1960. Ympäristön modernisoituminen alkoi vuonna 1958, kun valmistui Martti Välikankaan piirtämä Paasitalo. Elokvateatteri Pallas toimi Siltasaarenkatu 14:ssä vuosina 1924–57. Torin nykyinen kivipäällyste on vuodelta 1979. Alapuolella, täyttömaankin alla peruskalliassa on väestönsuoja, jossa toimii normaaliaikana liikuntakeskus Arena Center sekä vuodesta 2007 alkaen erittäin suosittu sisäleikkipaikka Leikkiluola. Parkkihallin laajennus on toistaiseksi ollut jäissä.

Hakaniemen 1900-luvun alun jugend-ilmeestä muistuttaa kauppahallin ja Sörnäisten rantatien kulman lisäksi entinen Elannon tavaratalo (1912). Torin urbaaneja kasvoja keventää itälaidalla Viherniemenpuisto. Se on niin sanottu muotopuutarha, jossa komeilee huolellisesti kuution muotoon saksitut lehmukset kuten Töölösä Topeliuksen puistossa. Vuonna 1990 Kehittyvä Hakaniemi ry esitteli arkkitehti Kosti Kuroselta tilaamansa suunnitelman torin uudistamiseksi suihkulähteineen ja amfiteattereineen.

www.leikkiluola.fi

www.hs.fi/kaupunki/art-2000005400329.html

Tietolaatikko: Torin ympäristön muutos

Hakaniemen torin maisema uudistui muutamassa vuodessa 1950–60-lukujen taitteessa tarjoten aikakauden arkkitehdeille paraatipaikan taitojensa esittelyyn.

Siltasaarenkatu 16 valmistui 1960 Postisäästöpankin pääkonttoriksi. Sen suunnitteli Antero Pernaja, joka oli huonerakennusopin professori Teknillisessä korkeakoulussa vuosina 1951–65 ja sitä ennen Rakennushallituksessa. Oma toimiston hän perusti 1940. Pernajan töihin kuuluu kouluja, asuin- ja liikerakennuksia sekä tehtaita ja voimaloita. Postipankin talo oli hyvin onnistunut Heikki Siréninkin mielestä. Huomaa ylempien kerrosten hienovarainen taite korttelin kulmassa.

Siltasaarenkatu 14 myös 1960 Pohjoismaiden Yhdyspankin toimitaloksi. Suunnittelija Risto-Veikko Luukkonen kuului nuoriin arkkitehteihin, jotka aloittivat uransa funktionalismin hengessä. Hän toimi 1925–37 Helsingin kaupungin rakennustoimistossa ja voitti yhdessä Aarne Hytösen kanssa vuonna 1934 Helsingin messuhallin kilpailun. Kaksikon töitä on myös vuonna 1952 valmistunut Helsingin Olympiaterminaali Eteläsatamassa. Luukkoson 1960-luvun töitä ovat myös Turun ja Kuopion teatteritalot yhdessä Helmer Stenrosin kanssa.

Siltasaarenkatu 12 "Paasitalo" jo 1958. Suunnittelija Martti Välikangas teki pitkän uran, joka käsitti monta tyylikautta arkkitehtuurissa. Hänen merkittävin työnsä on 1920–25 rakennettu Puu-Käpylä. Välikangas osallistui 1960-luvulla myös Puu-Käpylän tilalle aiotun rivitaloalueen suunnitteluun. Muita merkittäviä töitä Helsingissä ovat Sturen- ja Hauhonkadun suurtontti sekä Käpylän Olympiakylän suunnittelu yhdessä Hilding Ekelundin kanssa.

Hakaniemenranta 1 "Metallitalo" 1965. Pitkine nauhaikkunoineen ja hallitsevan kokonsa puolesta rakennuksen voi nähdä eräänlaisena vastineena työnantajaleirin Palacelle, joka valmistui Etelärantaan 1952. Suunnittelija Eliel Muoniovaara tunnetaan liike- ja toimistorakennuksistaan, mm. Aikatalosta ja Herttoniemen Erätorin ostoskeskuksesta. Muoniovaara kunnostautui myös elokuvateattereiden suunnittelijana: noin 90 elokuvastalia suunnitelleen arkkitehdin töitä Helsingissä olivat muun muassa Bristol ja Forum sekä Maxim-teatterin uusiminen.

6. METALLITALO ELI LIITTOJENTALO

Hakaniemen torin vaikuttavin rakennus on vuonna 1965 valmistunut Metallitalo eli Liittojentalo. Sen omistaa Metallityöväen liitto, jonka edeltäjä Rauta- ja metallityöntekijäin liitto perustettiin 1899. Liitto jakautui 1930 kommunistien ja sosiaalidemokraattien perustaessa omat liittonsa, jotka yhdistyivät taas 1970. Vuoden 2016 lopussa jäsenmäärä oli 140 000. Vuoden 2018 alusta Metalliliitto yhdistyy muiden teollisuusalojen ammattiliittojen kanssa Teollisuusliitoksi. Metallitalossa toimii myös Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, joka on miljoonalla jäsenellään suomalaisen tulopolitiikan ns. kolmikannan keskeinen osapuoli.

John Stenbergin rannan puolella toimi pitkään Merihotelli, jossa yhtenä viimeisistä Helsingissä oli elävän musiikin tanssiravintola. Samalle paikalle rakensi kauppias Carl Gustaf Langéen (1792–1877) jo vuonna 1835 sauna- ja kylpylaitoksen "työtätekevän luokan jäsenille". Tarjolla oli tavallisia ja höyrysaunoja: naisille meren ja miehille maan puolella. Uimaan mentiin yhteiseltä laiturilta. Langéenilla oli samalla tontilla nro 32 myös

portteri-, siideri- ja olutetikkatehdas sekä kynttilä-, saippua- ja suopatehdas ja vielä tultikkutehdaskin. Viimeiset vuotensa Langéen vietti turvekattoisessa mökissä nykyisessä Tokoinrannassa. Kaksikerroksinen saunarakennus purettiin Metallitaloa perustettaessa ja se oli Siltasaaren vanhin rakennus.

7. ELANTO

Sirkuskadun ja Siltasaarenkadun kulmaukseen, entisen sirkusmaneesin kohdalle, valmistui vuonna 1912 arkkitehti Onni Tarjanteen suunnittelema Siltalan liiketalo. Se symboloi Kallion vaurastumista ja palvelutarjonnan muutosta yhä keskustamaisemmiksi. Talon osti Elanto vuonna 1917 kolmella miljoonalla markalla. Kiinteistökauppaan kuului myös kaksi naapuritonttia Siltasaarenkadun puolella.

Uuteen liiketaloon Elanto sijoitti "suuraittansa", johon tuli rohdoskauppa- ja maitokauppa, sekatavara-kauppa, makkara- ja leikekauppa, kenkäkauppa, vaatetuskauppa sekä kaksi ravintolaa. Myös osuusliikkeen pääkonttori toimi jonkin aikaa talossa. Yläkerroksissa oli asuntoja: muun muassa Elannon toimitusjohtaja Väinö Tanner asui täällä, kunnes muutti Elannon uuteen pääkonttori-taloon Hämeentielle.

Elanto ajautui kriisiin 1990-luvun alun laman myötä muun työväenliikkeen liiketoiminnan tavoin. Vuonna 2004 porvarillinen Helsingin Osuuskauppa (HOK) ja Osuusliike Elanto yhdistivät toimintansa, syntyi HOK-Elanto ja näin Elannon tavaratalosta tuli Sokos. Vuoden 2013 lopussa perinteikkään liiketalon toiminta kuitenkin lopetettiin. Ensimmäinen kerrokseen jäi S-market, kahvila ja kosmetiikkamyymä. Kiinteistö myytiin kiinteistöyhtiö Antiloopille. Kiinteistön tulevaisuus on avoinna.

Tietolaatikko: Työväenliike Siltasaassa

Kun Helsingin työväenyhdistys oli ostanut tontin tulevaa työväentaloa varten Siltasaaresta, juurtui muikin työväenliike nopeasti alueelle. Sirkuskadulla toimitettiin Työmies-lehteä ja viereen rakennettiin Työväen Sano-malehti Oy:n painotalo. Sosialidemokraattien puoluetoimisto ja Suomen Ammattijärjestö pitivät toimistojaan samassa talossa Sirkuskatu 3:ssa, jonka hellahuoneessa aloitti Työväen Säästöpankki 1909. Seuraavalla vuosikymmenellä työväenliikkeen jäsenmäärä kasvoi edelleen. Vuonna 1916 työväentalossa toimi jo 68 ammatiosastoa, seitsemän ammattiliittoa, nuoriso- ja raittiusosastoja sekä voimistelu- ja urheiluseura Jyry, sittemmin Tarmo. Nyrkkeilijä Gunnar Bärlund ("GB") voitti kovia otteluita talon juhlasalissa.

Myös poliittiset vastakkainasettelut ovat kulminoituneet Siltasaassa. Vuoden 1905 ja seuraavan kesän Viaporin kapinan jälkitunnelmissa elokuussa 1906 roihautti Hakaniemessä yhteenotto punakaartilaisien ja suojeluskuntalaisten välillä. Sisällissodassa punakaarti otti työväentalon päämajakseen työväenyhdistyksen vastustelusta huolimatta. Sodan jälkeen talo oli takavarikoituna ja se avattiin uudelleen 1919. Työväenliikkeen sisäisessä leirijaossa "siltasaarelaisuus" tarkoitti vasemmistolaisempaa suhtautumista kuin "tannerilaisuus".

Vuonna 1931 nousi Saariniemenkadun alkuun Työväen Opintorahaston rakennuttama asuintalo ja 1955 sen naapuriin Paasivuorenkadun kulmaan toinen.

Hakaniemen tori on luonnollisesti ollut monen joukkotapahtuman näyttämönä. Dramatiikkaa oli mukana, kun välirauhan aikana 1941 Suomi-Neuvostoliitto-seuran mielenosoituksessa joku keksi sytyttää torille varastoidut halkopinot tuleen. Sotien jälkeen ammattiyhdistysliike kasvoi nopeasti ja tiloja tarvittiin lisää. Vuoden 1956 kolme viikkoa kestäneen suurlakon aikaan SAK antoi tilannekatsaukset työväentalon parvekkeelta. Seuraavalla vuosikymmenellä ammattiliitot rakensivat omia toimistotalojaan Siltasaarenkadulle. Niistä suurin on Metallityöväen liiton, jonka valomainos hallitsee koko Hakaniemen toria. Television leviämisen myötä vappukulkueet Hakaniemestä Senaatintorille punalippuineen tulivat tutuksi näkymäksi koko kansalle. Kaikesta tästä kokoavat dokumentteja Kansan Arkisto Vetehisenkujalla ja Työväen Arkisto hieman kauempana Sörnäisten Rantatiellä.

Ajat muuttuvat. Metallitalonkin julkisivuun on ilmestynyt osakepankki Aktian logo. SDP:n talo on myyty vanhojen demarien järkytykseksi ja puoluetoimisto on vuokralaisena kiinteistösijoittajan omistamassa Kansallis-Osake-Pankin entisessä Ympyrätalossa.

fi.wikipedia.org/wiki/Helsingin_Työväenyhdistys

www.tyark.fi/meolemmme.htm

www.kansanarkisto.fi/esittely

8. PAASIPUISTO (PAASIVUORENPUUSTIKKO)

Muistolaatta kertoo paikalla olleen Rieksin tapettitehtaan, joka muutettiin Helsingin ensimmäiseksi sirkusmaneesiksi. Toinen laatta kertoo, että maneesissa pidettiin 8.11.1889 Pelastusarmeijan perustava kokous. Rakennus

nus purettiin vuonna 1912.

Vuonna 1858 hannoverilainen Georg Rieks perusti tapettitehtaan, joka kasvoi 27 toimintavuotensa aikana yhdeksi Euroopan suurimmista. Hänen strategiansa oli valmistaa paljon ja halvalla, kun sitä ennen oli tapetit ajateltu kalliiksi ylellisyystavaraksi. Rieksin tuotanto esim. vuonna 1880 oli peräti 2,78 miljoonaa rullaa. Tullivaikeudet pakottivat kuitenkin Rieksin siirtämään tehtaansa Pietariin. Jäljelle jäi valtavan suuri maneesi, jonka keskiosan muutoksen sirkuskäyttöön vuonna 1887 suunnitteli arkkitehti Theodor Höijer. Sali oli nykymitoissakin erittäin suuri: katsojapaikkoja 2 000, orkesteri 20-miehinen, areenalle mahtui 110 esiintyjää ja 62 hevosta. Sirkuksessa esiintyi myös 6 leijonaa, 15 jääkarhua, oli vesipantomiiimia ja yksi Helsingin ensimmäisiä elokuvateattereita. Lisäksi maneesissa aloitti Suomen Ratsastusopisto, Helsingin Atleettiklubi piti painikilpailuja ja lopuksi se palveli tennishallinakin.

Puiston keskipisteenä on Johannes Haapasalon pronssiveistos Nyrkkeilijät vuodelta 1930. Malleina olivat Helsingin Jyryn Uno Pitkä ja Armas Wilkman. Teos lunastettiin kaupungin järjestämässä veistoskilpailussa ja paljastettiin 1932. Haapasalo oli Auguste Rodinin oppilas ja hänen tyyliinsuuntansa onkin klassismi. "Veistoksessa on saavutettu pysäytettyyn hetkeen liittyvä latautunut jännitys. Katsojalle jää kutkuttava tunne dynaamisen liikkeen pakotetusta pysähtyneisyydestä ja sen purkautumisen odotuksesta".

Vuonna 1938 Sirkustori nimettiin Paasipuistoksi ja Sirkuskatu Paasivuorenkaduksi suomalaisen työväenliikkeen pioneerin, puoluejohtajan ja pitkäaikaisen kansanedustajan Matti Paasivuoren (1866–1937) mukaan. Puisto kuuluu korkeimpaan hoitoluokkaan A1. Sen nykyisen ilmeen suunnitteli Kaija Uusitalo vuonna 1999 ja ideoimassa olivat myös alueen asukkaat. Sosialidemokraattisen puolueen entisen toimiston eteen johdattelee Rakennusviraston toteuttama graniittinen tilateos Punainen viiva vuodelta 1990. Entisen Suomen Työväen Säästöpankin seinässä on Kimmo Pyykön reliefi Rinnakkaiselo vuodelta 1981.

www.hamhelsinki.fi/sculpture/nyrkkeilijat-johannes-haapasalo/
www.kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/688 (Matti Paasivuori)

Tietolaatikko: Mika Waltari (1908–1979)

Kirjailija-akateemikko Mika Waltarin synnyinkoti oli nykyisen Saariniemenkatu 6:n puutalossa. Kolmannen polven helsinkiläinen Mika Waltari syntyi pappisperheeseen "samoihin aikoihin kuin harmaa kivinen työväentalo valmistui kadun toisella puolella." Waltari oli erittäin tuottelias kirjailija, jonka tuotantoon kuuluu yli 25 romaania, viitisentoista pienoisromaanina, 34 näytelmää, elokuvakäsikirjoituksia, runoja, kauhunovelleja, matkakertomuksia ja lukuisia muita tekstejä. Läpimurtoteos oli Suuri illusio (1928) ja tunnetuin teos kansainvälisestikin menestynyt, muinaiseen Egyptiin sijoittuva romaani Sinuhe egyptiläinen (1945).

Mika Waltari muistetaan myös elokuvakäsikirjoittajana ja lisäksi hänen teostensa pohjalta on tehty 33 elokuvaa, tunnetuimpia niistä Matti Kassilan ohjaamat Komisario Palmu -filmit, jotka sijoittuvat vahvasti Waltarin kotikaupunkiin Helsinkiin.

Saariniemenkatu 6 purettiin vuonna 1977 valmistuneen Sosialidemokraattisen puolueen toimitalon tieltä. Rakennusta peruskorjattiin 2017 ja siitä tulee asuintalo. SDP muutti Ympyrätaloon 2015. Pääoven yläpuolella on Kimmo Pyykön massiivinen pronssireliefi Vuorovaikutus vuodelta 1978.

www.kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/702 (Mika Waltari)
www.hamhelsinki.fi/sculpture/vuorovaikutus-kimmo-pyykko/

9. TYÖVÄENTALO

Helsingin työväenyhdistys toimi perustamisestaan 1884 lähtien vuokratiloissa, kunnes se sai 1905 ostaa oman tontin Siltasaaresta. Työväentalon suunnittelukilpailun voittivat Karl Lindahl ja Max Frelander. Julkisivumateriaaliksi vaihdettiin perustuksia louhineiden kivityömiesten ehdotuksesta tontin oma hyvälaatuinen ja kaunis graniitti. Talo valmistui vuonna 1908. Laajennusosa 1925 päällystettiin samalla kivellä ja tehtiin mm. nykyinen pääsisäänkäynti.

Rakenteeltaan työväentalo on myös varhainen esimerkki betonin ja rautarakenteiden käytöstä kantavissa rakenteissa. Pääportaikko, ravintola ja 14 metriä korkea juhlasali on koristeltu ornamentein, joissa esiintyy mm. työkalujen kuvia sekä ammattikuntasymboleja. Kulmahuoneessa oli kirjasto ja lukusali, ja alakerrassa voimistelusalit. Sisällissodan pyörteissä talo joutui ottamaan vastaan saksalaisten tykkitulojen, puuosat paloivat ja rakennuksen korjaukset muuttivat tornin muotoa.

Työväentalossa toimi vuoden verran elokuvateatteri Punalyhty vuonna 1926. Sali on edelleen olemassa ja tunnetaan nyt nimellä Siltasaari-kabinetti. Osa salin alkuperäisistä seinäkoristeista on säilynyt.

Viime sotien jälkeen talossa pidettiin kaupungin suosituimpia tansseja. Vuonna 1955 tehtiin seuraava laajennus. Kokous- ja kongressitoimintaa on laajennettu 1980-luvulta alkaen. Vuonna 2012 sisäpihalle valmistui uusi hotelli, suunnittelijana arkkitehtitoimisto K2S. Samassa yhteydessä tehtiin myös vanhojen tilojen muutostöitä. Työväentalo on asemakaavalla suojeltu ja vuonna 2010 sitä esitettiin Unescon maailmanperintökohteeksi autenttisenä ja historiallisesti eheänä kohteena, jonka omistaja on ymmärtänyt historiallisen merkityksensä.

Karl Lindahlin suunnittelema on myös naapurissa Saariniemenkatu 8:ssa As.oy Saaristo vuodelta 1910. Kelluva ravintola Meripaviljonki valmistui 2015 Siltasaariseuran vastustaessa maisemaan sopimattomana ja sitä sulkevana. Alaravintolana aiemmin tunnettu Juttutupa on uusimisen 1979 jälkeen eräs edustavimmista viime vuosisadan alun tiloista koko kaupungissa.

www.kivitaloinfo.fi/blog/2012/10/17/paasitorni-ja-scandic-paasi/

www.paasitorni.fi/

www.paasitorni.fi/meista/historia/

www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/121380-paasitornin-hotellissa-voi-huitoa-nyrkkeilya

[www.sttinfo.fi/tiedote/k2s-arkkitehtien-suunnittelema-hotelli-paasitorni-palkittiin-erikoispalkinnolla-kansainvali-
sessa-tiiliarkkitehtuurikilpailussa?publisherId=2013&releaseId=14057299](http://www.sttinfo.fi/tiedote/k2s-arkkitehtien-suunnittelema-hotelli-paasitorni-palkittiin-erikoispalkinnolla-kansainvali-
sessa-tiiliarkkitehtuurikilpailussa?publisherId=2013&releaseId=14057299)

Tietolaatikko: Sisällisodan alku ja loppu Siltasaarella

Lauantai-iltana 26. tammikuuta 1918 nostettiin työväentalon torniin punainen lyhty vallankumouksen merkiksi. Itse talo muuttui punaisten sotilaskasarmiksi. Punaisten pitivät Helsinkiä ja Siltasaarta hallussaan kevääseen saakka. Huhtikuun 3. päivänä Hangossa nousi maihin Saksan Itämeren divisioona, joka lähti etenemään kohti Helsinkiä. Kaksi päivää myöhemmin suomalaiset valkoiset saivat voiton Tampereen taistelussa ja 8.4.1918 punaisten kansanvaltuuskunta siirtyi Helsingistä Viipuriin.

Helsingin punakaarti hidasti saksalaisten etenemistä 10.4. Espoon Albergassa, Helsingin maalinnoituksen etulinjassa, jossa neuvoteltiin kaupungin antautumisesta. Työväentalolla väiteltiin mitä tehtäisiin, radikaalit eivät antaneet periksi, taistelu jatkui ja saksalaiset saavuttivat Helsingin perjantaina 12. huhtikuuta. Saarroksiin jääneet punaiset perääntyivät viimeiseen linnakkeeseensa Siltasaareen. Saksalaiset tulittivat saarta tykeillä nykyisen Oopperatalon kohdalta. Työväentalo syttyi palamaan ja sen katto romahti. Sodan viimeiset varsinaiset taistelut käytiin Pitkälläsillalla ja punaiset antautuivat lauantaina 13. huhtikuuta, kun Kallion kirkon torniin nostettiin iltapäivällä valkoinen lippu. Traagisen huhtikuun 1918 arpia näkyy yhä Pitkälläsillan kyljessä.

www.hs.fi/kaupunki/art-2000005540955.html

(Punainen lyhty syttyi sata vuotta sitten Työväentalon torniin)

10. SILTASAAREN KÄRKI

Saaren länsikärjessä on sen ainoa luonnontilainen rantakaistale. Erittäin hieno silokallio on viime jääkaudelta, jolloin mannerjäätömuotoilun pinnan loivaksi tulosuunnastaan luoteesta. Kaakon puolella on rosoinen reuna, josta jäämassa on irrottanut kivenlohkareita ja kuljettanut eteenpäin. Näkyvissä on kvartsijuonteita sekä erityisen hieno rusehtava poimu. Nämä ovat peräisin svekofennisestä vuorijonopoimutuksesta noin 1,9 miljardia vuotta sitten (vrt. kohde Humppukalliot). Kauniin vaaleanpunaista kiviainesta näkyy käytetyn viereisen kivitalon (nro 3) rakentamisessa 1910.

Kalliota tutkiessasi varo liukastumista, ettet molskahda Eläintarhanlahteen! Vesialueena tosin se on paljon pienentynyt aikojen saatossa ratapenkereen poikkaistessa Töölönlahden ja merentäyttäjien hivuttaessa rantoja lähemmäs. Jostain syystä Siltasaaren kärkeä ei ole koskaan muotoiltu ja sen pieni hiekkaranta sekä komea ruovikko ovatkin palanen alkuperäistä saaristomaisemaa. Uimarantaakin on tänne toivottu, mutta nykyään paikan ovat vallanneet hanhet. Muita Eläintarhanlahden kaupunkilaistuneita lintulajeja ovat telkkä, erilaiset sorsat sekä kyhmyjoutsen. Uudenmaan rantaluhtien tyypillistä puustoa edustaa tervaleppä seuranaan sulkaharmaaleppä ja ruotsinpihlaja.

Kallion laella oli legendaarinen "Säästöpankki", siis Kaisa Wahllundin ravintola, josta viereinen katukin on saanut nimensä. Sittemmin tapettitehtailija Georg Rieksin huvila oli tontin kulmalla vuoteen 1912 saakka, jolloin nykyinen talo (nro 1) valmistui rakennusmestari Heikki Kaartisen suunnittelemana. Katutasossa on kuvanveistäjä Emil Halosen (1875–1950) ateljeeasunto.

Tietolaatikko: Ravintola "Säästöpankki"

Kun Suomen senaatti muutti Turusta uuteen pääkaupunkiin 1819, mukana siirtyi arvostettu ravintoloitsija ja Seurahuoneen hotellinjohtaja Kaisa Wahllund. Hän laajensi toimintaansa 1827 avaamalla ravintolan uuteen Esplanadin teatteriin ja seuraavana vuonna Siltasaareen Hämeen maantien varteen. Tämän Emilienburgiksi nimeämänsä ravintolan hän siirsi 1832 paremmalle paikalle Siltasaaren kärkeen.

Emilienburgin ja asiakkaisiksi tulivat kaupungin virkamiehet "ylimmästä alimpaan" – sekä ylioppilaat, joita Kaisa-muori hoivasi "kuin äiti lapsiaan" ja nämä puolestaan alkoivat kutsua ravintolaa Säästöpankiksi, koska kaikki ylimääräinen raha kulki tänne. Viimeiset juhlat olivat J. L. Runebergin läksiäiset vuonna 1837, jolloin Wahllund perusti jo uuden ravintolan Kluuvinlahden rantaan, nykyiseen Kaisaniemeen. Säästöpankin taso laski ja se paloi 1855, mutta paikkaa muisteltiin vielä vuosikymmeniä ja läheinen katukin nimettiin ravintolan mukaan.

11. JUGEND-KORTTELI

Siltasaaren länsipäässä on lähes kokonainen kortteli jugend-arkkitehtuuria vuosilta 1908–12. Tyyliuunta kehittyi 1800-luvun lopulla ja kukoisti ensimmäisen maailmansotaan asti. Sille ovat ominaista epäsymmetria, monimuotoisuus sekä laajat koristeornamentit. Jugend tunnetaan maailmalla myös nimellä "art nouveau" joka tarkoittaa kirjaimellisesti uutta suuntausta klassismin jälkeen. Pohjoismaissa jugend sai taas vahvan kansallisromanttisen vivahteen. Siltasaaren jugend-kortteli on yksi yhtenäisimmistä koko itäisessä kantakaupungissa ja sellaisenaan suojeltu.

Pitkäsillanranta 17:n kohdalla rannassa on Kallio-liikkeen laatikkoviljelmä.

www.helka.net/rakennukset-kertovat-nettiversio/2283-3-art-nouveau-jugend-ja-kansallisromantiikka-kansallishenke-ja-uutta-taidetta

www.facebook.com/kallioliike/

12. KAISANIEMENLAHDEN MAISEMA

Siltasaaresta avautuu merentäyttöjen hieman kaventaman salmen yli maisema Kaisaniemeen, johon siirrettiin yliopiston kasvitieteellinen puutarha Turusta vuonna 1829. Nyt luonnontieteelliseen keskusmuseoon kuuluvat ulkopuutarhat on uudistettu 2010–15. Vuodesta 2012 siellä on ollut myös kaupunkimehiläispesä Meliferopolis. Kasvihuoneiden vetonaula on parananjättilumme (Victoria cruziana). Kasvimuseon linnamainen rakennus on vuodelta 1903. Siitä kaavailtiin vuonna 1917 kuninkaanlinnaa, kun Suomesta oli hetken tulossa perustuslaillinen monarkia.

Vielä 1920-luvulla olivat talvet niin hyviä, että Kaisaniemenlahden jäällä voitiin pitää luistinrataa ja hieinoa paviljonkia.

Rannan tuntumassa ovat empire-tyyliset puutalot, jotka edustavat Punavuoren 1830-luvun tyyppillistä rakennuskantaa. Ne purettiin kaupunginmuseon valvonnassa 1970-luvulla ja varastoitiin. Tuolloin kaupunginmuseon johtajana toiminut Jarno Peltonen ehdotti myöhemmin talojen sijoittamista empire-kaupungin alueelle, kadun varteen Kaisaniemen puistoon, suunnitteilla olleen Meilahden sijaan. Tämä toteutuikin 1991.

Soutupaviljongin molemmin puolin rantaan kaavailtiin asunto- ja toimistolaivojen aluetta 2000-luvun alussa. Tätä Siltasaariseura vastusti muiden kaupunginosayhdistysten kanssa voimakkaasti. Hanke sittemmin raukesi.

Syksyllä 2017 konsulttitoimisto WSP kohahdutti ehdottamalla uuden kevyen liikenteen sillan rakentamista salmen yli Siltasaaren kärjestä Kaisaniemeen. Siltasaariseura otti ehdotukseen tuoreeltaan kielteisen kannan. Ehdotus tuskin muutenkaan etenee kovin nopeasti, sillä kaupungin mielenkiinto kohdistuu tällä hetkellä Siltavuorensalmeen Pitkäsillan toisella puolella.

www.hs.fi/kaupunki/art-2000005371578.html

(WSP:n siltäehdotus)

www.luomus.fi/fi/kaisaniemen-kasvitieteellinen-puutarha

hkm.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:000004sr

(Luistinrata Kaisaniemenlahdella 1920, kuva: Kalle Havas)

www.hel.fi/hel2/kaumuseo/arkisto/kavely/puutalot/puukavel.html

13. KLASSINEN KORTTELI

Pitkäsillanrannan 7-kerroksinen talorivi on yksi Helsingin edustavimmista 1920-luvun rakennuskokonaisuuksista. Tyyli suunta on klassismi, jonka juuret ovat antiikin Kreikassa. Klassismin teemoja ovat symmetria, selkeys ja harmoninen kokonaisilme, tavoitteena arvokkuus arkistenkin rakennusten osalta. Skandinaavinen 1920-luvun klassismi on moni-ilmeistä: koristeellisuuden ja värikylläisyyden rinnalla harrastettiin lähes askeettisuuteen riisuttua tiukkailmeisyyttä.

Viime vuosina Pitkäsillanrannassa on keskusteltu mm. kattoasuntojen ikkunoiden aukotuksista, joita ei oltu huomattu suunnitella ennen rakentamisen aloittamista. Kun rakennukset tiilikattoineen on kuitenkin suojeltu, ei asia ollut ihan pikkujuttu ja ratkaisu löytyi lopulta vasta korkeimmasta hallinto-oikeudesta.

Pitkäsillanranta 7–9:ssä on Miina Sillanpään muistolaatta. Kivijalasta löytyy myös kaupunginosayhdistys Siltasaariseuran toimisto.

www.siltasaariseura.fi

www.helka.net/rakennukset-kertovat-nettiversio/2284-4-1920-luvun-klassismi-paluu-pelkistykseen-ja-symmetriaan

14. PITKÄSILTA

Ensimmäinen Pitkäsilta Hiirisaaresta Vironniemelle valmistui 1651 puurakenteisena. (Ks. tietolaatikko: Pitkäsilta ja Pikkusilta.) Sen eteläpäässä oli tullirakennus, jossa perittiin ns. pikkutulli Helsinkiin maitse tuodusta tavaresta. Tie jatkui siitä kohti kaupunkia kalliota kiertäen. Myös kaupungin hirttopaikka tervehti vieraita Siltavuoren kyljessä 1700-luvun alussa.

Venäjän vallattua Suomen 1809 ja tehtyä Helsingistä pääkaupungin vuonna 1812 linjattiin uusi suora sisääntuloväylä Unioninkatu, joka alkoi Pitkäsillalta ja määräsi koko empirekeskustan koordinaatiston. Pitkäsilta merkitsi tuolloin kaupungin ja maaseudun rajaa. Perimätiedon mukaan Maamme-laulu laulettiin Pitkäsillalla jo ennen ensiesitystä 13.5.1848 ylioppilaiden kävellessä Kaisaniemestä Kuntahden kentälle Floran-päivän juhlaansa.

Nykyinen kivisilta merentäytön kaventamaan salmeen valmistui 1912, suunnittelijana Runar Eklund. Graniitti on louhittu Toisen linjan kallioilta. Sisällissodan lopussa huhtikuussa 1918 saksalaiset ampuivat saarta tykeillä Töölönlahden takaa. (Ks. tietolaatikko: Sisällissodan alku ja loppu Siltasaarella.) Osumien jäljet ovat edelleen näkyvissä sillan länsireunassa. Sillan fyysinen mitta on 53 metriä, mutta sitä pidempi se on ollut poliittisesti. Pitkäsilta on erottanut ja yhdistänyt porvarien ja työväestön perinteiset alueet: sen ylittäminen on ollut symbolisesti merkittävä ele ja "Pitkäsillan pohjoispuolinen" osa Helsinkiä on ollut mielikuvissa se "huonompi" osa kaupunkia.

Helsingin katuverkostossa Pitkäsilta on säilyttänyt asemansa keskustan itäisenä sisääntuloväylänä. Sen liikennemäärä oli vuonna 2016 arkisin keskimäärin 28 115 ajoneuvoa vuorokaudessa. Näistä joukkoliikennettä oli noin 4 411, kun Hakaniemen sillan keskimäärin 33 273 ajoneuvosta joukkoliikennettä oli 215. Siten Pitkäsillan ylitti huomattavasti suurempi henkilömäärä ajoneuvoissa ja heidän lisäksi polkivat keskimäärin 2 660 pyöräilijää vuorokaudessa. Kävelijöitä ei laskettu.

Siltasaariseura istuttaa keväisin talkoilla kukat Pitkäsillan rantapenkereisiin, eräaseen Helsingin kauneimpaan maisemaan.

Tietolaatikko: Pitkäsilta ja Pikkusilta

Kun Helsinki siirrettiin Vironniemelle 1640, kulki ainoa maayhteys kaupunkiin Töölön kautta. Matkan lyhentämiseksi rakennettiin Hiirisaaren kautta puiset sillat vuonna 1651. Pohjoista siltaa salmen kapeimmalla kohdalla kutsuttiin Pikkusillaksi, Sipoon sillaksi tai Pietarinsillaksi, ja kaupunginpuoleisen salmen ylittävää, peräti 98-metristä siltaa Pitkäksi sillaksi tai Isoksi sillaksi. Venäläiset tuhosivat sillat 1700-luvulla ensin Isonvihan ja ja pian sen jälkeen Pikkuvihan aikana, mutta ne rakennettiin uudestaan.

Kovassa käytössä olevat sillat todettiin huonokuntoisiksi ja vuonna 1830 tuli Pietarista "Keisarin arvovaltaan" tukeutuva määräys rakentaa uudet sillat kivistä. Rahan puutteen vuoksi kuitenkin vain Pikkusilta tehtiin kivistä, Pitkäsilta edelleen puusta. Ne valmistuivat kesällä 1832. Samalla Hiirisaarelle tuli Venäjän keisarillisen armeijan vartiorakennus sekä puomi, joka 1860-luvulla siirrettiin nykyisen Arena-talon kohdalle tielliasemaksi. Siellä kaupunki peri maksua "jokaista hevosta kohden, joka lumettomana aika veti ajoneuvoa viertotietä pitkin".

Vuonna 1886 ryhdyttiin yhdistämään salmessa olevia saaria mantereeseen patoamisen ja täyttömaan avulla. Vähitellen Rottaholma eli Pikku Siltasaari tuli kuivan maan ympäröimäksi ja Pikkusilta kävi tarpeetto-

maksi. Raitioliikenne Pitkällösillalla aloitettiin hevosvetoisilla vaunuilla vuonna 1891.

Vuonna 1901 kaupungin asettama toimikunta tuli siihen tulokseen, että Siltasaaren on rakennettava kivisilta. Kuitenkin vasta vuonna 1910 päästiin aloittamaan työt. Vanha puusilta korvattiin kivisillalla, jonka pituus on 53 metriä ja leveys 22 metriä. Rantojen täytöt olivat kaventaneet salmen vain 60 metriä leveäksi. Sillan suunnitteli arkkitehti Runar Eklund. Uusi graniittikivinen Pitkäsilta valmistui kahden vuoden työn jälkeen 1912, vain 80 vuotta sen jälkeen kun kenraalikuvernööri Arseni Zakrewski oli antanut määräyksen kivisestä sillasta.

15. STENBERGIN TEOLLISUUSKORTTELI

Rautatien avaaminen 1862 vauhditti teollistumista Helsingissä. Luontevaa oli sijoittaa tuotantolaitokset kaupungin tuntumaan ulosmenoväylien varteen. Tilaisuuteen tarttui koneinsinööri ja keksijä John Didrik Stenberg (1841–86), joka oli jo koulupoikana rakennellut kotona Haapaniemessä lennätinkirjoittimen. Hänen veljineen suostutteli isänsä, liikemies John Daniel Stenbergin ostamaan myytävänä olleen Hakaniemen konepajan. Se oli Helsingin ensimmäinen lajissaan, perustettu jo 1853.

Vuonna 1876 John Didrik osti kauppaneuvos Gaddilta tontin tästä aivan Pitkäsillan kupeesta ja rakensi upean valkoisen tornillisen huvilan, josta tuli kaikkien tuntema maamerkki. Talossa oli uudenaikainen vesijohdot ja mosaiikkilaatoilla päällystetty kasvihuone, jonka keskellä solisi suihkulähde. Kotonaan Stenberg harjoitti koneiden maahantuontia ja vietti vilkasta seuraelämää: mm. monet Ruotsalaisen teatterin näyttelijät olivat perhetuttuja. Stenberg perusti tontilleen vuonna 1882 konepajan, joka valmisti höyrykoneita, dynamoja sekä erilaisia sähkövalaistukseen tarvittavia koneita ja laitteita. Hän asennutti sähkövalot myös tehtaaseensa sekä vielä ennen kuolemaansa myös kotiinsa, josta tuli ensimmäinen täydellisesti valaistu yksityishuvila Suomessa.

Valkoinen huvila purettiin 1928 ja uusi punatiilitalo valmistui 1938. Stenbergien aika jatkui Siltasaareissa vuoteen 1975, kun Wärtsilä osti yrityksen ja purki tuotantotilat. Vuonna 1985 nimettiin John Stenbergin ranta erään siltasaarelaisrouvan aloitteesta. Vuonna 1988 valmistui rantaan silloinen kaupungin hienoin hotelli Strand Inter-Continental – kuten sanottiin ”Helsingin viimeiselle hyvälle tontille”.

PIKKUSILLAN TAKANA

16. HAKANIEMENRANTA

Kauniilla paikalla hieman syrjäiseksi jäänyttä ranta-aluetta elävöittää Oleg Kirjuhinin pronssiveistos Maailman rauha vuodelta 1990. Se on Moskovan kaupungin lahja ja osa kaupunkien välistä ystävyys- ja kulttuurivaihtotoimintaa. Saman teoksen kopioita oli lahjoitettu useisiin Neuvostoliiton kaupunkeihin. Helsinki jäi tietävästi ainoaksi Neuvostoliiton ulkopuoliseksi Maailman rauhan pystytyspaikaksi.

Ranta on perua samasta merentäytöstä, jolla matala salmi muutettiin toriksi 1880-luvulla. Kehittyvä Hakaniemi ry:n ehdotuksessa vuonna 1990 ehdotettiin merentäytön jatkamista sen verran, että tähän mahtuisi erillinen kalatori sekä rantaravintola. Talouslama kuitenkin kaatoi tällaiset ajatukset. Tilanne on muuttunut Laajasalon pikaraitiotien (nyk. Kruunuratikan) linjauksen myötä, jota soviteltiin ensin Liisankadulle, mutta kruunikalaiset torjuivat kiskot päättäväisesti. Niinpä spora tulee kulkemaan Hakaniemen kautta. Pysäkin viereen veden ääreen suunnittelee norjalainen kiinteistösijoittaja Arthur Buchardt nyt uuden hotellin rakentamista. Samalla kaupunki suunnittelee korjauskelvottomaksi ikääntyneen Hakaniemen sillan purkamista ja korvaamista uudella matalalla sillalla, jossa ei tarvita laajoja rampeja. Tämä puolestaan mahdollistaa uusien asuinkorttelien kaavailun täyttömälle salmen pohjoisrannan pituudelta.

www.hamhelsinki.fi/sculpture/maailman-rauha-oleg-kirjuhin/

kerrokantasi.hel.fi/hakaniemenranta/BjhqhRNdn0tr3sPmm0BEMjxrO2fWrvFM

www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/395682-hakaniemen-hotelli-pistaa-rantaviivan-uusiksi-taustalla-sama-sijoittaja-kuinarkkivahti-arkkivahti.blogspot.fi/2016/04/hakaniemenranta-ja-sen-uudet.html

17. FUNKIS-KORTTELI

Modernismin alkusoitto Hakaniemessä on tämä jo vuosina 1937–40 rakennettu 1200 huoneen kortteli, jonka idean esitti rakennusmestari Heikki Kaartinen Rakennustaito-lehdessä. Vastaavaa oli siihen mennessä nähty lähinnä Etu-Töölössä, jonne nousi 1930-luvulla kuutisenkymmentä funkis-taloa. Tyylisuunnan ihanteita ovat tarkoituksenmukaisuus, valoisuus ja väljyys sekä tietty kurinalaisuus. Vielä 1930-luvulla se kuitenkin salli tyyli-

teltyä koristeellisuutta. Porrashuoneessa suosittiin kiiltäviä maalipintoja ja räystäälistat maalattiin voimakkaan värisiksi. Funkis-taloissa on usein suorakaide-erkkereitä. Myös kulmaikkunat tulivat muotiin ja ikkunaruuutujen koko kasvoi aikaisemmasta.

www.helka.net/rakennukset-kertovat-nettiversio/2285-5-funktionalismi-kansainvlinen-tyyli-ja-tllinen-sovellus

18. OPETUSHALLITUS

Arkkitehti Kaj Saleniuksen suunnitelma Opetushallituksen talo valmistui vuonna 1975 jatkaen naapurille Merihaalle ominaista, aikanaan suosittua betonibrutalismia. Pian talo kuitenkin sai kyseenalaisen maineen: Helsingin rumin rakennus. Sittemmin vuonna 2008, noin 40-vuotiaana, se koki muodonmuutoksen. Peruskorjauksessa vanha virastorakennus uudistettiin muuttamalla se keskeltä läpinäkyväksi sekä verhoilemamalla julkisivu valkeilla rakennuslevyillä ja silkkipainetulla lasituksella. Samalla parani energiatehokkuus. Peruskorjauksen arkkitehtisuunnittelijana toimi Arkkitehtitoimisto SARC Oy ja projektinjohtourakoitsijana SRV. Opetushallituksen talo valittiin Vuoden rakennushankkeeksi vuonna 2008.

Opetushallituksen lisäksi talossa toimivat Suomen Akatemia, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Taiteiden keskustoimikunta ja Fulbright-säätiö. Rakennuksen alakerroksesta löytyy edellä mainittujen yhteinen kirjasto, joka on kaikkien käytettävissä.

Talon sisäpihalla on valtion taidekokoelmaan kuuluva Marjatta Weckströmin pronssiveistos Maan laulu vuodelta 1980. Taiteilija itse on luonnehtinut veistosta "orgaanisen abstraktiksi" ja onpa joku ohikulkija nähnyt siinä Vantaanjoen lohen pyrstönkin muodon.

www.hamhelsinki.fi/sculpture/maan-laulu-marjatta-weckstrom/kokoelmat.fng.fi/vttk/app?lang=fi&si=http%3A%2F%2Fkansallisgalleria.fi%2FE42_Object_Identifier%2FB_175%2F80

19. SMITH-POLVISEN HENKI

Hakaniemenrantaa hallitsee rampeineen neljän hehtaarin laajuinen eritasoliittymä, joka valmistui sata-ma-alueen reunaan 1961. Se antoi esimakua vuoden 1968 kuuluisasta liikennesuunnitelmasta, jossa konsultit Wilbur Smith ja Pentti Polvinen esittivät Helsinkiin laajamittaista moottoritieverkostoa. Monikaistaisten väylien alta olisi purettu taloja korttelikaupalla ja raitiotiet olisi lakkautettu. Näin ei tapahtunut, mutta vähemmän tunnettua on, että Smith–Polvisen suunnitelmaan kuului lisäksi kolme metrolinjaa pituudeltaan yhteensä 63 km, rautateiden paikallisiikenne sekä laaja bussilinjasto. Nämä onkin melko pitkälti toteutettu, metron U-linjan puolikas tosin M-junaratana (nyttemmin lentokenttärata).

Keskellä ramppia pienellä nurmikaistaleella on Miina Äkkijyrkän metalliveistos Joy vuodelta 2004. Taiteilija on erikoistunut taivuttelemaan autonromuista peltilehmiä ja -vasikoita, joissa hän tavoittaa herkästi eläimen olemuksen ja tunnetilan. Ehkä tässä on myös heijastus 1800-luvun alun kaupunkilaisten lehmistä, jotka kaupungin paimen kuljetti kesäaamuin Hämeentietä pitkin Vallilaan laitumelle ja illalla taas takaisin.

www.kaupunkiliikenne.net/Smith.html
fi.wikipedia.org/wiki/Smith-Polvisen_liikennesuunnitelma

20. KONEEN JA SILLAN KORTTELI

Sörnäisten rannassa oli kaupunkilaisten huvila-alueita 1800-luvun puoliväliin saakka. Tähän Näkin huvilaryhmän paikalle perustivat konepajan 1850-luvulla Otto Ramstedt & Nicolai Smith ja heidän jälkeensä jatkoi Osberg & Baden. Vuonna 1892 alue siirtyi uudelle Kone- ja Siltarakennus Oy:lle ulottuen Hämeentien varresta aina Pannukakun saareen. Kone- ja Siltarakennus valmisti erilaisia konepajatuotteita: rautasiltoja, sellutehtaiden keittokattiloita, separaattoreita, laivoja, rautateiden tavaravaunuja ja ammuksia. Vuonna 1935 monialayhtymä Wärtsilä osti Kone- ja Siltarakennuksen. Tehdasrakennukset ja hieno pääkonttori purettiin, kun paikalle nousi kokonainen asuinkortteli 1983 alkaen. Jäljelle jäi ainoastaan separaattoritehdas (arkkitehdit Armas Lindgren ja Bertel Liljeqvist 1916) Haapaniemenkadulla hienoine kaariholveineen, joiden alta junarata kulki Hakaniemeen. Näkki elää vielä kadunnimissä yhdessä Vetehisen kanssa.

Valtionkonttorin ja Patentti- ja rekisterihallituksen talo valmistui korttelin alareunaan 1984 edustaen aikansa korkeatasoista toimistorakentamista: varusteluun kuuluu tenniskenttäkin sekä maanalainen pysäköintihalli. Eteisaulassa on Osmo Valtosen mobile Kieppu vuodelta 1990, ei tosin kiepu enää valitettavasti.

21. SAALEM

Helluntaikirkkoon kuuluva vapaakristillinen Saalem-seurakunta perustettiin 1928. Ensimmäisen rukoushuoneensa se rakensi 1938 Kallion Pengerkadulle. Lähetystyö on ollut tärkeä toimintamuoto alusta saakka. Jo 1929 seurakunta lähetti ensimmäisen lähetysaarnajansa Kiinaan ja vuonna 1955 osallistui kokonaisen lähetyslaivan varustamiseen. Nykyinen rukoushuone vihittiin käyttöön 1978. Siellä on jumalanpalvelus sunnuntaisin, lisäksi toimintamuotoja kaikenikäisille ja eri kulttuuritaustoista tuleville. Saalem-seurakunnan yhteydessä toimii kristillinen musiikkikoulu.

www.saalem.fi/saalem/keita-olemme/historia/

22. ELOKUVATEATTERI KALEVA

Helsinkiä pidettiin 1910-luvulla pohjoismaiden parhaana elokuvateatterikaupunkina. Yksi Helsingin merkittävimmistä elokuvateatterien kaupunginosista oli puolestaan Siltasaari: Vuonna 1916 täällä toimi 9 korttelikinoa noin neliökilometrin sisällä. Ensimmäiset elävät kuvat Kalliossa nähtiin nykyisen Paasipuiston paikkeilla olleessa sirkusmaneesissa 1900-luvun alkuvuosina.

Itäisen kantakaupungin elokuvateattereista komein oli vuonna 1913 Hämeentie 8:ssa avautunut 700-paikkainen Kaleva. Tilasarjomainen koristelu alkoi jo sisäänkäynnistä, jossa toistuivat samat koristeaiheet aina saliin saakka, jota valaisi suuri kristallikruunu. Teatterin sektorin muotoon rakennettu katsomo oli Suomessa lajissaan ensimmäinen. Vuonna 1918 Kaleva toimi sotilassairaalana. Äänifilmikauteen siirryttiin 1930 ja suosion myötä istumapaikkoja lisättiin 800:an vuonna 1936. Teatteri lopetti toimintansa 1964 ja sen jälkeen tiloissa on toiminut bingo halli ja nyt kuntokeskus. Koristeluista on säilynyt vain rippeitä.

Naapurissa Hämeentie 6:ssa asui runoilija L. Onerva (oik. Hilja Onerva Lehtinen, 1882–1972). Hän myös novelleja ja romaaneja sekä toimi suomentajana. Muistolaatta on talon porrashuoneessa.

Hämeentien toisella puolella oli legendaarinen tanssipaiikka Sörkan Vennu, jossa soitti mm. Dallapé ja vuosina 1953–56 neljänä iltana viikossa kalliolainen Pentti Hellevaaran yhtye. Taustalla oli ruotsinkielinen työväenyhdistys Arbetets Vänner, perustettu 1894. Talo purettiin 1968 kun nykyinen rakennettiin. Yhdistys muutti Munkkivuoreen vuonna 2006. Tiloissa toimii nyt mm. Koko-teatteri.

albumit.lasipalatsi.fi/suomi/kuvakortti.html?photo_id=28498&action=showcomments
www.arbetetsvanner.fi/avf/av_sornas/
www.kokoteatteri.fi

23. KOLMAS LINJA

Kolmas linja on yksi Helsingin tunnetuimpia katuja. Maastossa se ulottuu Hämeentieltä Helsinginkadulle 865 metrin mittaisena. Alkuperäisen vuoden 1887 jaotuskaavasuunnitelman mukaan linjoja piti tulla yhdeksän: Eläintarhanlahdelta aina Kurviin saakka. Suunnitelmasta toteutui lopulta viisi katua, mutta Hämeentien alapuolella poikkikatut noudattavat alkuperäistä ideaa.

Vuonna 1968 Kolmas linja laulettiin katujen kaanoniin, kun Fredi levytti Juha Vainion käännösiskelmän Kolmatta linjaa (Beautiful and the rain). Samalla kortteliravintola Oivasta portsareineen tuli yksi Suomen kuuluisimmista ravintoloista. Oiva on toiminut osoitteessa Porthaninkatu 5 vuodesta 1940, jolloin talo valmistui. Omistajavaihdoksen myötä 1970-luvulla Oivasta tuli Bistro. Nimenmuutosta vastustettiin ankarasti ja omistajat tekivät kompromissin, siitä tehtiin Bistro Oiva. Nykyään klassikkoravintola luottaa alkuperäiseen nimeen. Portsaria ei Oivan oven suussa ole kuitenkaan nähty enää vuosikymmeniin. Oivaa vastapäätä olleesta ravintola Bacchuksesta alkaa myös Frank-veljesten exodus myyttiseen Eiraan Aki Kaurismäen elokuvassa Calamari Union (1985).

Porthaninkatu 3:n päädyssä on Milla Björkin moniosainen reliefi-maalauksen Seinientakainen elämä vuodelta 1992. Tyylikästä ja huolella ylläpidettyä teosta voidaan pitää nykyisen muraalibuumin varhaisena edelläkävijänä. Aloitteen teoksen hankkimiseen teki talon silloinen osakas Jarno Peltonen.

Kolmas linja 4:ssä purettiin 1970-luvun toimistotalo vuonna 2010 ja uusi 8-kerroksinen As.oy Helsingin Oivankulma valmistui 2011, suunnittelija arkkitehtitoimisto Hirvonen–Huttunen. Julkisivu on puhtaaksimuurattua punatiiltä, katutasossa luonnonkivilaattaa. Ikkunat on järjestetty epäsymmetrisiin, pystysuuntaisiin riveihin. Huomaa myös vastapäätä Kolmas linja 5:n erikoinen pyöreä sisäpiha (arkkitehti Helge Lundström).

www.kallionkulttuuriverkosto.fi/kavelyfestivaali/?x220088=1018657 (Muraalireitti)

24. SILTASAARENKATU

Siltasaarenkatu on osa Unioninakselia, joka muodostuu Unioninkadusta ja sen jatkumosta Siltasaarenkadusta (sekä Koperniuksentiestä Tähtitornimäellä). Unioninkatu rakennettiin näyttäväksi sisääntuloväyläksi uudelle pääkaupungille Helsingille ja keisari Aleksanteri I nimesi sen vuonna 1819, Suomen suuriruhtinaskunnan ja Venäjän keisarikunnan "ikuisen liiton" kunniaksi.

Vuonna 1901 vahvistetussa kaavasuunnitelmassa viivasuora Unioninakseli päättyy visuaalisesti Kallion kirkkoon, mutta jatkuu sen jälkeen esplanadipuistojen ja julkisten rakennusten monumentaalisena sommitelmana aina Brahenkentälle saakka, jossa piti oleman "Helsingtori". Suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut täydessä laajuudessaan. Unioninakselin pituus on noin 2 500 metriä ja se on Helsingin pisin suora katulinjaus. Siltasaarenkadun osuus akselista Pitkältäsillalta Kallion kirkolle on 1 400 m.

Vuonna 2012 juhliittiin Helsingin kahtasataa vuotta pääkaupunkina mm. sytyttämällä sininen lasersäde Observatoriolta Kallion kirkon torniin. Samalla kiinnitettiin sähkökaappeihin Helsingin Taiteilijaseuran jäsenten taideteoksia, jotka ovat edelleen nähtävillä Unioninakselin taidegalleriana.

www.helsinki200.fi/juhlavuoden-ohjelma/unioninakselin-taidegalleria/

25. SODANAJAN NAISEN MUISTOMERKKI

Kansalaisliikkeen aloitteesta vuonna 1996 toteutettu muistomerkki on ensimmäinen valtakunnallinen viime sotien ajan naisten työtä arvostava patsas. Kuvanveistäjä Heikki Häiväojan suunnittelemassa muistomerkissä on kahdeksan metriä korkea terästorni sekä sen vastapainona leveä polveileva paasi harmaasta Kurun graaniitista, johon on veistetty reliefit kuvaamaan naisten tekemää työtä kotirintamalla, tehtaissa, maataloilla ja laitoksissa sekä rintamalla. Teoksen viesti on, että pienen kansan selviytyminen edellyttää kaikkien panosta.

www.hamhelsinki.fi/sculpture/sodanajan-naisen-muistomerkki-heikki-haivaoja/

26. YMPYRÄTALO

Hakaniementorin luoteiskulmaan valmistui vuonna 1968 Kaija ja Heikki Sirenin suunnitelma moderni liiketalo, jonka paikalta purettiin kaksi puutaloa ja kaksi jugend-tyylistä kivitaloa. Arkkitehtipariskunta voitti Kansallis-Osake-Pankin järjestämän kutsukilpailun ehdotuksella, jossa oli muista poiketen keskellä tonttia täydellisen pyöreä sylinterimäinen rakennus. Suuresta koostaan huolimatta se istuu luontevasti maisemaan kaikista suunnista katsottuna. Ympyrätalosta tuli heti ikoninen maamerkki, joka herätti kansainvälistäkin huomiota. Sen arvostus on kestänyt vuosikymmenestä toiseen, vaikka arkkitehtuurin muodit ovat muuttuneet ja talokin pääsi välillä huonoon kuntoon.

Ympyrätalo oli valmistuessaan yksi Euroopan suurimmista liikerakennuksista 27 758 m²:n kerrosalallaan. Olennaisena osana siihen kuuluu kioskipaviljonki, joka suunniteltiin autopankiksi (drive-in-pankki). Palvelu lopetettiin kuitenkin jo 1970-luvulla. Autopankki edusti osaltaan 1960-luvun liikenneideologiaa, johon kuului mm. Helsingin keskustaan raivattava moottoritieverkosto (ks. kohde Smith–Polvinen). Itse Ympyrätalon muodossakin voi nähdä suuren liikenneympyrän.

Pääoven eteen sijoitettiin vuonna 1985 Hannu Sirenin teräsveistos Symboli, joka on läpimitaltaan kolmetrinen pallo. Hannu Siren on Kaija ja Heikki Sirenin poika. Heidän toinen poikansa, arkkitehti Jukka Siren suunnitteli Ympyrätalon saneerauksen 2004. Heikki Sirenin isä oli puolestaan arkkitehti Johan Sigfrid Sirén, jonka tunnetuin työ Eduskuntatalo näkyi aikanaan Ympyrätalolle.

Talon alakerroksissa on liikehuoneistoja, ylemmät kerrokset ovat toimisto- ja virastokäytössä. Pyöreän, avoimen sisäpihan kautta pääsi alun perin rakennuksen läpi. Pihan keskellä pyöreässä matalassa osassa toimi KOP:n Kallion konttori. Pankkisali tunnettiin tyylikkäästä interiööristään, jonka sisustuksessa toistui talon ympyrämuoto. Arvokas sisätila muutettiin saneerauksen yhteydessä ruokatavarakaupaksi. Samalla vähälle käytölle jäänyt sisäpiha katettiin. Ympyrätalon omistaa nykyään kaksi eläkevakuutusyhtiötä, kun taas tunnetuimpia vuokralaisia on SDP:n puoluetoimisto. Talo on suojeltu ulkokuoren, sisäänkäyntien, sisäpihan ja porraskäytävien osalta.

fi.wikipedia.org/wiki/Ympyrätalo

mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=956490

mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=956487

www.hamhelsinki.fi/sculpture/symboli-hannu-siren/

27. VIRASTOTALO

Monumentaalin virastotalo valmistui 1965 Heikki ja Kaija Sirenin suunnittelemana. Se oli siihen mennessä suurin Helsingissä toteutettu toimistorakennus, kerrosalaltaan 30 610 m² ja mitoitettu tuhannelle virkamiehelle. Arkkitehtuuri on järkipäistä ja pelkistettyä, kuitenkin yksityiskohdiltaan viimeisteltyä.

Kallion virastotaloa käyttävät monet Helsingin kaupungin yksiköt, muiden muassa terveyskeskus ja kaupunginarkisto. Talon laajuudessa näkyikin hallinnon osastojen runsaus, osien korkeudessa puolestaan toimintojen välinen hierarkia. Rakennuksen alle louhittiin arkistomakasiinit, joissa säilytystilat ovat riittäneet hyvin näihin päiviin asti. Myös kaupungin oma painolaitos toimi alkujaan täällä. Virastotalo palveli ensimmäiset viisi vuotta myös kaupungintalon remontin väistötilana. Aulassa on useita taideteoksia.

www.dreambroker.com/channel/fic9g19j/7vcydepc
(Helsinki rakentaa: Kallion virastotalo. Video 10 min.)

www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/tarinoidenhelsinki_7_kallionvirastotalo.pdf

28. HUMPPUKALLIOT

Virastotalon tieltä purettiin viisi vanhaa puuhuvilaa niin kutsutuilta Humppukallioilta. Nimi juontaa siitä, että kalliot keräsivät suojaosan paikkansa vuoksi "irtolaisainesta". Ryhmän naisia kutsuttiin "linjojen mäkipeuroiksi". Yhden huvilan mukaan puisto nimettiin Ilolanpuistoksi vuonna 1966, puiston suunnitteli Harald Carsten.

Kalliot ovat graniittia, jossa on paikoin suonigneissia. Graniitti on kiteytynyt hitaasti jopa 20 km:n syvyydessä maankuoressa ja sen rakeet ovat tulleet suuriksi, jopa 10–30 cm halkaisijaltaan. Gneissi puolestaan on tuliperäistä ja sisältää monin paikoin sarvivälkettä, jossa on hieman vihertävä väri. Mukana on myös kovempaa kvartsia. Nämä ovat sekoittuneet svekofennisessä vuorijonopoimutuksessa noin 1,9 miljardia vuotta sitten, kun mannerlaattojen törmäily nostatti tänne jopa 3 km:n korkuiset alppimaiset vuoret. Jääkausien myötä ne ovat kuluneet ja kulkeutuneet noin 500 miljoonaa vuotta sitten Viroon sedimenttikiviksi. Viimeisimmällä jääkaudella mannerjäätikkö muovaili Humppukallioiden kauniit muodot ja sileät pinnat.

Kallioiden suojassa on perinteinen leikkipuisto Linja, jonka länsipäättyyn valmistui 2008 uusi rakennus sisältäen myös päiväkodin. Kallion lapsiperheiden lukumäärä on ollut 2000-luvulla voimakkaassa kasvussa.

Leikkipuiston eteläpuolella silokalliolla on kohollaan olevia kvartseja sekä erikoisen näköisiä kouruja. Ne ovat peräisin kallion syntyvaiheista, kun muinaisten eliöiden kalkkikuoret ovat tiivistyneet marmoriksi. Maankuoren myllerryksissä se on sitten poimuttunut ja katkeillut. Esiin tulleet osat ovat rapautuneet pois, jolloin jäljelle on jäänyt pieni kouru. Mikä mielenkiintoisinta, litteä marmorijuoni luultavasti jatkuu muun kiven sisässä.

29. STIFTELSEN HEDVIG SOFIAHEMMET

Valmistui 1893 sairaskodiksi, suunnittelija arkkitehti Alfred Rosenbröijer, joka oli myös aatelissäädyn edustaja säätyvaltiopäivillä. Rakentamisen rahoitti peruukintekijämestarin leski Hedvig Sofia Appelroth testamenttilahjoituksellaan. Rakennus on peruskorjattu vaiheittain vuosina 2006–14 ja asemakaavassa visusti suojeltu. Se on yksi vanhimpia ja hienoimpia Kallion seudun säilyneistä kivitaloista. Yksityisen säätion ylläpitämänä talossa toimii ruotsinkielinen vanhusten palvelutalo.

Kiviterassin alapuolella rinteessä on entisen maakellarin oviaukko sekä huvilan pihapiiriin kuulunut omenapuu.

www.hedvigsofiahemmet.fi

30. KAUPUNGINTEATTERI

Helsingin Kaupunginteatterin juuret ovat vuonna 1899 perustetussa Työväen Teatterissa sekä 1901 perustetussa Sörmäisten Työväen Näyttämössä. Nykyinen kaupunginteatteri syntyi 1965, jolloin Helsingin teatterisäätiö perustettiin. Se määrittelee itsensä moderniksi kansanteatteriksi, jonka tehtävä on tarjota mahdollisimman hyvää ja monipuolista teatteria mahdollisimman laajalle katsojakunnalle. Vuonna 2016 sen 910 esityksellä oli 211 751 katsojaa, vaikka päärakennuksen kaksi näyttämöä olivat peruskorjauksen vuoksi pois käytöstä. Kaikkien aikojen suosituin esitys on Studio Pasilassa jatkuva Kiviä taskussa, jonka on nähnyt ensi-illasta 2002 lähtien jo yli 170 000 katsojaa.

Uusi teatteritalo oli valmistuessaan 1967 Helsingin kaupungin kaikkien aikojen näyttävin uudisrakennus.

Sen suunnittelusta järjestetyn arkkitehtuurikilpailun voitti vuonna 1961 Timo Penttilä ehdotuksella, jossa korkeat näyttämö- ja työtilat asettuvat vasten kalliorinnettä ja yleisötilat ryhmittyvät rakennuksen eteläisivulle pitkäksi nauhaksi. Ratkaisussa tilat nivoutuvatkin toisiinsa ihanteellisesti. Suuren näyttämön leveä katsomo kaartuu etunäyttämön ympärille tuoden yleisön mahdollisimman lähelle esitystä. Mittavassa peruskorjauksessa 2015–17 koko talo- ja esitystekniikka ajanmukaistettiin, samalla korjaten ja säilyttäen mahdollisimman paljon vanhaa. Hanke oli arkkitehtuurin Finlandia-palkintoehdokkaana vuonna 2017, kun esillä oli laadukkaita entisöintikohteita.

Teatterin edessä on Kari Juvan pronssiveistos Thalia ja Pegasos vuodelta 1970. Se yhdistää voimakkaan massan ja kevyen liikkeen tunnun. Thalia on antiikin tarustossa teatteritaiteen muusa, Pegasos puolestaan jumalten siivekäs ratsu. Puisto on nimetty presidentti Tarja Halosen mukaan vuonna 2013. Hän on syntynyt Kalliosta ja asuu nykyin täälläpäin.

www.hkt.fi/media/kuvapankki/
www.hamhelsinki.fi/sculpture/thalia-ja-pegasos-kari-juva/

31. LINNUNLAULU = ELÄINTARHAN HUVILAT

Vuonna 1865 Eläintarhan kansanpuistoa ylläpitävä Töölön puistoyhtiö tilasi puutarha-arkkitehti Knut Forsbergiltä suunnitelman 14 huvilatontille Töölönlahden itärannalla ja Eläintarhanlahden pohjoisrannalla. Kun maanvuokrasopimus puistoyhtiön kanssa päättyi 1876, kaupunki lunasti suunnitelman. Eläintarhan huvilatonttien vuokraus alkoi vuosina 1879–81 itäisistä niin sanotuista alahuviloista, jotka sijaitsivat lähinnä Siltasaarta. Heti niiden takaa alkoi Linjojen tiheästi asuttu työläisasunto-alue ja alahuvilat muuttuivat vähitellen vuokrataloiksi. Ylahuviloissa puolestaan asui akateemista väkeä ja kaupungin virkamiehiä. Useampien arkkitehtuuriset esikuvat olivat 1800-luvun lopun romanttinen sveitsiläistyylillä ja englantilainen cottage-tyyli. Tämä osa huvila-alueesta tunnetaan nyt Linnunlauluna niitä edeltäneen tilan nimen mukaan.

Huvila nro 14 on yksi säilyneistä. Se rakennettiin 1889 Valtion Rautateiden palveluksessa olleen Frans Oskar Blomin ja hänen perheensä kodiksi. Rakennus nyt kaupungin omistuksessa, suojeltu ja restauroitu alkupeiräiseen asuun. Alakerrassa on yleisölle avoin porvariskotinäyttely. Huvilassa on myös ulkomaalaisten taiteilijoiden residenssi. Rakennus on museoviraston suojelema.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Eläintarhan_huvilat

Tietolaatikko: Eläintarhan kansanpuisto

Töölönlahden ranta-alueet muodostivat 1800-luvulla yhtenäisen puistovyöhykkeen, jolla oli helsinkiläisille jo tuolloin suuri virkistysarvo. Kauppaneuvos Henrik Borgstöm yhdessä J. W. Snellmanin ja Sakari Topeliuksen kanssa perusti vuonna 1851 laajan kansanpuiston, joka käsitti Kaisaniemen, Alppilan, Mäntymäen ja Eläintarhan. Suunnitelmissa oli vesiparantolan perustaminen Töölön terveyslähteen ympärille ja eläintarhakin ennen sen sijoittamista Korkeasaareen. Puistosta tuli hyvin suosittu ilman näitäkin.

Rautatien pengeri jakoi puiston kahteen osaan 1862. Vuosisadan lopulla sen kupeeseen sijoittui yksityisiä sosiaalisia instituutioita kuten Diakonissalaitos ja Sokeain koulu. Jo 1870 perustetun ravintola Alphyddanin viereen rakennettiin 1905 Suomen ensimmäinen nykyaikainen hyppyrämpiä K28. Eläintarhan puiston länsiosaan on sittemmin noussut mm. Olympiastadion ja Uimastadion.

www.vihreasyliit.fi/?p=756
esoteerinenmaantiede.blogspot.fi/2010/04/sisalla-maalauksessa-haavoittunut.html

32. HUVILA-TELTTA

Huvila-teltta on Helsingin Juhlaviikkojen esiintymispaikka, joka pystytetään festivaalin ajaksi Tokoinrantaan. Teltta on pystytetty vuodesta 1995 alkaen joka syyskuu ja sen on suunnitellut arkkitehti Roy Mänttari. Äänitasoista ja soittajajoista tuli aikanaan valituksia Siltasaaren asukkailta, mutta nykyisillä normeilla sopu on säilynyt.

Kesäkahvila Pirittan rakennutti vuonna 1977 Oy Ursula, jonka omistajat vuoteen 2013 saakka olivat voittoa tavoittelemattomia yhteisöjä, kuten Helsingin ensikoti, Pienperheyhdistykset sekä Kansan Sivistysrahasto. Liiketoiminnan tuotto jaettiin näiden yhteisöjen kesken. Homeaurioista kärsinyt rakennus suljettiin 2005 ja se kärsi pahoin tulipalossa vuonna 2009. Peruskorjauksen jälkeen uusittu kahvila avattiin 2010. Uudistuksen suunnitteli arkkitehti Veli-Matti Kukkanen. Sisustus on Kaisa Blomstedtin ja Eva Koberin käsialaa. Kun sama yhtiö

omisti myös Kaivopuiston kahvila Ursulan, kokeiltiin vesibussiyhteyttäkin näiden välillä. Nyt uusien omistajien hoidossa kahvila on auki ympäri vuoden. Kesäkaudella on terassilla 150 asiakaspaikkaa.

33. TOKOINRANTA

Tokoinranta nimettiin vuonna 1968 suomalaisen poliitikon Oskari Tokoin (1873–1963) mukaan. Tokoi valittiin vuonna 1917 Suomen senaatin johtoon ja näin hänestä tuli maailman ensimmäinen sosiaalidemokraattinen pääministeri.

Tokoinrantaa ja Siltasaarta yhdistää rantapromenadi, joka alkaa Linnunlaulun tuntumasta ja kiertää Siltasaarenkärjen kautta Pitkäsillan korvaan saakka. Tokoinrannan kohdalla rantaviiva on oikaistu ja korotettu 1930-luvulla. Jo sitä ennen rannassa oli venelaitureina. Vuonna 2008 luovuttiin rantavallin kiinnityspaikoista maisemallisista syistä. Nykyään Tokoinrannassa on kaksi pitkää laituria, joista toinen on ollut Hakaniemen venekerhon käytössä vuodesta 1966 ja toisessa kaupungin vuokrapaikkoja.

Rantapuiston ilmeen muodostavat suuret jalavat ja poppelit. Erikoisuutena on liuskahopeavaahtera (*Acer saccharinum* 'Wieri'). Näyttävät hevoskastanjat jouduttiin poistamaan kesällä 2017 harvinaisen bakteritautin vuoksi. Sen aiheuttaja, nimeltään *Pseudomonas syringae* pv. *aesculi* on havaittu jo parinkymmenen vuoden ajan eri puolilla Eurooppaa eteläisintä Ruotsia myöten. Nyt se on siis edennyt jo Helsinkiin, jossa sitä on löydetty Töölön Sotkapuistosta. Tokoinrantaan tullaan jatkossa istuttamaan kukkivia rusokirsikoita.

Miina Sillanpään muistomerkki on Aimo Tukiaisen 5,5-metrinen pronssiveistos Soihtu vuodelta 1968. Harjakattoisten talojen muodot viittaavat kodin ja perheen teemoihin. Muistomerkki oli alkujaan valaistu sisäpuolelta. Jalusta on tasalaatuista Vehmaan graniittia.

www.hamhelsinki.fi/sculpture/soihtu-miina-sillanpaan-muistomerkki-aimo-tukiainen/

Tietolaatikko: Miina Sillanpää (1866–1952)

Vilhelmiina Riktig syntyi torpparin perheeseen Jokioisilla ja meni töihin Forssan puuvillatehtaaseen 12-vuotiaana. Samalla hän kävi tehtaan koulua. Täytettyään 18 hän muutti nimensä ja lähti palvelijattareksi Porvooseen, sitten Helsinkiin. Miina Sillanpää osallistui palvelijattarien ammattiyhdistyksen perustamiseen 1898 ja valittiin heti varapuheenjohtajaksi. Sosialistiseen työväenliikkeeseen Sillanpää piti aluksi etäisyyttä, kunnes liittyi Sosialidemokraattiseen puolueeseen 1904.

Eduskuntaan Miina Sillanpää valittiin ensimmäisten naisten joukossa 1907 ja Helsingin kaupunginvaltuustoon ensimmäisissä kunnallisvaaleissa 1919. Hän edisti naisten asemaa ja huolehti lasten sekä vanhusten oloista yhteistyössä porvaripuolen edustajien kanssa. Ministerinä Sillanpää toimi 1926–27 Tannerin hallituksessa ja sai talousneuvoksen arvonimen 1938. Miina Sillanpää nautti laajaa arvostusta yhteiskunnallisena vaikuttajana ja jatkoi kansanedustajana lyhyttä poikkeusta lukuun ottamatta 82-vuotiaaksi asti. Sillanpää asui Pitkäsillanrannassa vuosina 1927–48.

www.kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/788